

ZAJÍMAVÉ BRYOFLORESTICKÉ NÁLEZY XXVI.

Interesting bryofloristic records, XXVI

Jan Kučera¹, Pavel Dřevojan², Zbyněk Hradílek³, Svatava Kubešová⁴, Jitka Laburdová⁵, Filip Lysák⁶, Alžběta Manukjanová¹, Štěpán Koval⁷, Tomáš Peterka², Zdeněk Soldán⁸, Táňa Štechová¹ & Magda Zmrhalová⁹

¹Jihočeská Univerzita v Českých Budějovicích, Přírodovědecká fakulta, Branišovská 31, CZ-370 05 České Budějovice, e-mail: kucera@prf.jcu.cz; ²Masarykova Univerzita, Ústav botaniky a zoologie, Přírodovědecká fakulta, Kotlářská 2, CZ-611 37 Brno; ³Univerzita Palackého v Olomouci, Přírodovědecká fakulta, Katedra botaniky, Šlechtitelů 27, CZ-783 71 Olomouc; ⁴Moravské zemské muzeum, botanické oddělení, Hvězdoslavova 29a, CZ-627 00 Brno; ⁵AOPK ČR, RP Východní Čechy, Jiráskova 1665, CZ-530 02 Pardubice; ⁶Cyrilov 6, 594 61 Bory; ⁷Sobotín 154, CZ-788 16 Sobotín; ⁸Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, Katedra botaniky, Benátská 2, CZ-128 01 Praha 2; ⁹Vlastivědné muzeum v Šumperku, Hlavní třída 22, CZ-787 31 Šumperk

Nomenklatura a stupeň ohrožení jednotlivých druhů je udáván podle posledního Seznamu a červeného seznamu mechorostů ČR (Kučera et al., Preslia 84: 813–850, 2012). Souřadnice jsou udávány jako úhlové geografické v systému WGS-84.

***Leiocolea badensis* VU**

(Z. Hradílek)

Česká rep., okr. Nový Jičín, Ženklava: vápencový lom Kotouč u Štramberka, navážka jemně vlhké vápnité frakce u jezírka v jižní části lomového prostoru zv. Břidlový lom, asi 1,1 km JZ žel. st. Štramberk [49°34'39"N, 18°07'09"E, kv. 6474b], 328 m n. m., 18. 7. 2008, 16. 7. 2009 a 17. 5. 2016 leg. Z. Hradílek, herb. Z. Hradílek.

V roce 2008 rostla játrovka roztroušeně, ale pravidelně na ploše několika desítek m² spolu s *Pellia endiviifolia* a *Dicranella varia*. V roce 2016 se populace výrazně zmenšila a v nejbližší době lokalita zřejmě zanikne v souvislosti s obrovskými přesuny materiálu v činném lomu. Na Moravě druh roste ještě u Mostů u Jablunkova (Bryonora 57: 84, 2016).

***Lophozia ascendens* EN**

(M. Zmrhalová)

Česká rep., okr. Bruntál, Karlova Studánka: údolí Bílé Opavy, ca 590 m JV od chaty Barborka, ztrouchnivělý kmen na levém břehu toku [50°04'27"N, 17°14'19"E, kv. 5969b], 1230 m n. m., 25. 9. 2016 leg. M. Zmrhalová, SUM.

dtto, ztrouchnivělý kmen na levém břehu bezejmenného pravostranného přítoku Bílé Opavy pod silnicí Hvězda – Ověárna, 70 m V od točny autobusu na Ověárně [50°04'13"N, 17°14'36"E, kv. 5969b], 1275 m n. m., 25. 9. 2016 leg. M. Zmrhalová, SUM.

Údolí Bílé Opavy je po recentních lokalitách Bučina pod Františkovou myslivnou, údolí Volárky, Červená hora a historické lokalitě v údolí Hučivé Desné další z několika málo známých lokalit této epixylicky rostoucí játrovky v Hrubém Jeseníku (viz Bryonora 44: 34–35, 2009 a Bryonora 46: 70, 2010).

***Calliargon giganteum* VU**

(T. Štechová & A. Manukjanová)

Česká rep., okr. Cheb, Poutnov: komplex slatinných luk ca 1,4 km SV obce [50°01'36"N, 12°51'03"E, kv. 5943c], 675 m n. m., 29. 6. 2016 leg. T. Štechová, CBFS. Druh roste rozptýleně v několika zvodněných depresích, největší porost byl nalezen v okolí výše uvedených souřadnic. Absolutní pokryvnost druhu na lokalitě je min. 1 m².

Česká rep., okr. Cheb, Babice: malé prameniště 0,9 km S obce [50°00'48"N, 12°48'38"E, kv. 5942d], 660 m n. m., 29. 6. 2016 leg. T. Štechová, CBFS. Druh tvoří kompaktní porosty na okrajích malého rybníčku, kde tvoří lokální dominantu mechového patra. Pokrývá min. 5 m².

Druh byl ve Slavkovském lese nalezen již na jiných dvou lokalitách, v PP Podhorní slatě (Štechová & Bradáčová 2014) a na prameništi SV od obce Závášín (49°59'02"N, 12°45'18"E, 27. 6. 2016 – ověřená již dříve známá lokalita).

***Dicranella subulata* VU**

(M. Zmrhalová)

Česká rep., okr. Bruntál, Karlova Studánka: údolí Bílé Opavy ca 700 m VSV od chaty Barborka, levý břeh levostranného přítoku Bílé Opavy [50°04'44"N, 17°14'26"E, kv. 5969b], 1300 m n. m., 26. 9. 2016 leg. M. Zmrhalová, SUM.

Mech se v minulosti hojněji vyskytoval v montánních až submontánních polohách, recentně je však poměrně vzácný, doložený z Hrubého Jeseníku, Krkonoš, Šumavy a Novohradských hor. Na lokalitě byl nalezen v malé populaci o velikosti asi 10 cm².

***Dicranum muehlenbeckii* CR**

(P. Dřevojan)

Česká rep., okr. Třebíč, Ptáčov: mezernatý acidofilní suchý trávník na západně orientovaném svahu kóty 448 m v PP Ptáčovský kopeček 0,7 km SSV od kaple [49°14'03"N, 15°55'54"E, kv. 6761d], 447 m n. m., 8. 9. 2016 leg. P. Dřevojan, rev. J. Kučera, BRNU. Několik polštářů o celkové ploše přibližně 5 dm².

Druh byl v minulosti doložen zejména z Bílých Karpat, Moravského krasu, Třebíčska a ojediněle i z dalších částí Moravy, v Čechách byl pak znám jen z Českého krasu (Franklová 1994). Recentně byl ověřen pouze v Českém krasu na vrchu Doutnác (Kučera 2008). Během ověřování historických lokalit v okolí Ptáčova na Třebíčsku se podařilo potvrdit historický výskyt v PP Ptáčovských kopeček, kde byl naposledy sbírán v roce 1947 (Franklová 1994). *Dicranum muehlenbeckii* zde roste v mírném zástínu borovic lesních na obnažené půdě v rozvolněném krátkostébelném trávníku svazu *Koelerio-Phleion phleoidis*. Přestože se lokalita nachází v jinak kyselé krajině žulosyenitového plutonu, jsou zdejší půdy v porovnání s okolím bazičtější (Zelený & Li 2008). Na jeho druhé historické lokalitě u rybníka Nohavička (Franklová 1994) jižně od Ptáčova bylo pátrání po druhu neúspěšné.

Entodon schleicheri DD

(Z. Soldán)

Česká rep., Praha: Kunratický les, rozpadlé, zastíněné lesní schodiště při turistické cestě ca 800 m VSV od restaurace U Václava IV., na okrajové betonové stěně ca 5 m od spodního okraje [50°01'27"N, 14°28'46"E, kv. 5952d], 284 m n. m., 11. 10. 2016 leg. Z. Soldán, PRC. Bohatě fruktifikující (odhadem 150–200 dozrávajících tobolek), doprovodné druhy *Anomodon viticulosus*, *Brachythecium rutabulum*, *Mnium hornum* a *Plagiomnium cuspidatum*.

Potvrzení výskytu submediteránně-subkontinentálního dealpínského druhu na jediné herbářově doložené lokalitě na území ČR po téměř třiceti letech (cf. Soldán 1988). Druh zde roste prakticky ve stejném rozsahu od doby prvního nálezu v roce 1987, v tomto období zde byl autorem několikrát extenzivně pozorován. Celková pokryvnost současné populace je ca 0,3 m², pouze však na jediném místě okraje schodiště přibližně 1 m širokém.

Hamatocaulis vernicosus VU

(T. Štechová & A. Manukjanová)

Česká rep., okr. Cheb, Poutnov: komplex slatinných luk ca 1,4 km SV obce [50°01'36"N, 12°51'03"E, kv. 5943c], 675 m n. m., 29. 6. 2016 leg. T. Štechová, CBFS. Porost druhu o velikosti ca 20 × 30 cm roste na pokraji zvodnělé deprese společně s druhy *Calliergon giganteum*, *Campylium stellatum* a *Sphagnum contortum*.

Ojedinělý výskyt druhu v západních Čechách, z této oblasti chybí i jakékoli historické údaje. Nejbližší známé lokality jsou PR Hůrky na severním Plzeňsku a NPR Božidarské rašeliniště v Krušných horách.

Helodium blandowii EN

(F. Lysák)

Česká rep., okr. Žďár nad Sázavou, Netín: rašelinné louky pod hrází rybníka Vrkoč, 1,2 km J obce [49°24'10"N, 15°57'13"E, kv. 6561d], 525 m n. m. 16. 9. 2016 leg. F. Lysák, CBFS. Druh roste vtroušeně mezi další slatiništní mechorosty (mj. *Breidleria pratensis*, *Bryum pseudotriquetrum*, *Sphagnum warnstorffii*, *Tomentypnum nitens*) rozptýleně na ploše přes 1 m².

Šestá recentní lokalita druhu v ČR (srov. Štechová et al. 2010). Na Českomoravské vrchovině byl v posledních letech ověřen pouze v PP Urbánkův palouk, výskyt druhu v PR Bažantka se opakovaně potvrdit nepodařil. Nález završil oslavu 20. výročí praktické péče o lokalitu.

Loeskeobryum brevirostre LR-nt

(S. Kubešová, J. Procházková & M. Táborská)

Česká rep., okr. Jihlava, Hutě: PP Na skalce [49°22'26"N, 15°24'58"E, kv. 6658a], 650 m n. m., 9. 5. 2016 leg. S. Kubešová, J. Procházková & M. Táborská, BRNM (785881). Druh roste na kameni společně s *Dicranum scoparium*, *Hypnum cupressiforme* a *Paraleucobryum longifolium* na pomezí smrkového lesa a malého kamenného moře. Celý porost tvořilo pouze 33 rostlin, které pokrývaly plochu ca 1 dm².

Tento druh byl ještě v předchozí verzi Červeného seznamu (Kučera & Váňa 2005) řazený do kategorie kriticky ohrožených taxonů, s přibývajícimi recentními nálezy však mohlo být toto hodnocení ohrožení sníženo vzhledem k tomu, že většina populací se jeví být dostatečně velká a stabilní, přestože stále patří mezi poměrně vzácné druhy naší bryoflóry. Od

znovuobjevení druhu u nás v NP Podyjí v roce 1994 přibýly lokality na Křivoklátsku (Bryonora 35: 30, 2005), v Železných horách (Bryonora 44: 26, 2009), u Tábora a na Tachovsku (Bryonora 48: 65, 2011).

***Orthotrichum urnigerum* VU**

(S. Kubešová)

Česká rep., okr. Jihlava, Lhotka: PR Štamberk a kamenné moře, na stěně menší skalky v zalesněné vrcholové části areálu zříceniny hradu [49°12'45"N, 15°22'41"E, kv. 6758c], 690 m n. m., 30. 7. 2015 leg. S. Kubešová, rev. V. Plášek, BRNM (785880). Druh rostl na menší skalce v doprovodu *Plagiochila porelloides*, *Porella platyphylla*, *Anomodon longifolius*, *Bryum moravicum*, *Orthotrichum anomalum*, *Schistidium apocarpum* a *Sciuro-hypnum populeum*, na malém převisu *Alleniella besseri* a ve štěrbině také *Campylophyllopsis calcarea* (Crundw. & Nyholm) Ochyra.

Velmi vzácný druh šurpku, který se recentně ve větší populaci vyskytuje pouze na Šumavě na Želnavsku (Bryonora 10: 16, 1992, Bryonora 37: 34–35, 2006 a Bryonora 38: 51–52, 2006) a v malých populacích na Volyňsku (Bryonora 45: 44, 2010) a Třebíčsku (Bryonora 38: 51–52, 2006).

***Paludella squarrosa* VU**

(T. Štechová & A. Manukjanová)

Česká rep., okr. Cheb, Poutnov: komplex slatinných luk ca 1,4 km SV obce, druh byl nalezen na dvou mikrolokality [50°01'37"N, 12°50'56"E a 50°01'36"N, 12°51'03"E, kv. 5943c], 675 m n. m., 29. 6. 2016 leg. T. Štechová, CBFS. Druh roste ve vlhkých okrajích zvodnělých depresí v doprovodu *Tomentypnum nitens*, *Campylium stellatum* a *Sphagnum contortum*. Na první z mikrolokality bylo nalezeno ca 25 lodyžek rozptýlených na ploše 0,25 m², na druhé roste druh rozptýleně na ploše ca 5 m² a jeho absolutní pokryvnost lze odhadnout min. na 1 m².

Osmnáctá recentně nalezená lokalita v ČR. V roce 1877 byl druh sbírán u nedaleké obce Závišín (Soldán 1987), novější údaje o výskytu jsou až z NPR Božidarské rašelinště, kde se však v posledních letech druh nepodařilo ověřit (srov. Štechová et al. 2014). Jedná se o jednu z největších populací druhu v ČR.

***Scorpidium scorpioides* EN**

(J. Laburdová)

Česká republika, okr. Jičín, Byšičky: PP Byšičky 1, slatiniště východně od rybníka Bahník, ca 500 m JV od kostela [50°24'59"N 15°36'57"E, kv. 5559d], 329 m n. m., kosené slatiniště (rozloha ca 0,2 ha), 4. 7. 2014 leg. J. Laburdová, rev. J. Košnar, herb. J. Laburdová. Druh roste na západním okraji slatiniště na ploše několika dm². Na lokalitě byl dále zaznamenán výskyt např. *Bryum pseudotriquetrum*, *Campylium stellatum*, *Fissidens adianthoides* a *Scorpidium cossonii*. Okraj slatiniště je ohrožen šířením rákosu z litorálu rybníka Bahník.

Jedná se o ověření historického výskytu uvedeného jako Bahník u Lázní Bělhrad (1905 leg. B. Válek, BRNU), druh byl na lokalitě zaznamenán i v roce 2015 a 2016.

***Sphagnum platyphyllum* CR**

(T. Peterka)

Česká rep., okr. Žďár nad Sázavou, Křižánky: jihovýchodní okraj obce, niva Svratky po levé straně silnice na Milovy, asi 0,8 km V od rybníka Řasník [49°40'29"N, 16°05'02"E,

kv. 6362b], 590 m n. m., 2. 6. 2014 leg. T. Peterka, rev. K. I. Flatberg, BRNU. Výskyt druhu byl přímo na lokalitě ověřen ještě 23. 5. 2016 K. I. Flatbergem při společné exkurzi norských a brněnských bryologů.

Sphagnum platyphyllum patří na našem území k velmi vzácným mokřadním mechorostům. Tento rašeliník byl recentně zaznamenán pouze v PR Staré jezero u Lutové na Třeboňsku (Štechová et al. 2013), v PR Na Oklice u Miličova na Jihlavsku a v PP U Tučkovy hájenky u Svratouchu ve Žďárských vrších (Štechová et al. 2014). Poslední uvedené naleziště je od lokality u Milov vzdálené asi 8 km.

Tayloria tenuis EN

(Š. Koval & M. Zmrhalová)

Česká rep., okr. Karlovy Vary, Jáchymov: Klínovecké sedlo, smrčina u silnice naproti odbočce ke Klínovci ca 1,3 km SZ od vrcholu Klínovce [50°24'10"N, 12°57'02"E, kv. 5543d], 1170 m n. m., několik bohaté plodných trsů na celkové ploše ca 2,5 dm² rostlo na zbytcích ztrouchnivělého vývratu, 22. 6. 2016 leg. Š. Koval & M. Zmrhalová, herb. Š. Koval, herb. SUM.

Velmi vzácný druh organických substrátů, doložený recentně pouze jednotlivými nálezy z Krkonoš, Adršpašských skal, Králického Sněžníku, Hrubého Jeseníku a Novohradských hor. Přestože z naší strany Krušných hor druh nebyl recentně udáván, vyskytuje se zde pravděpodobně častěji, jak naznačuje několik desítek nálezů na saské straně z období 1985–2004 (Müller 2004).

Trematodon ambiguus CR

(J. Jandová)

Česká rep., okr. Trutnov, Strážné: Přední Rennerovky – odvodňovací stružka v dolní části luční enklávy ca 200 m JV chaty Rozhled [50°41'28"N, 15°39'13"E, kv. 5359b], 1150 m n. m., mezi rostlinami *Dicranella cerviculata*, 8. 7. 2016 leg. J. Jandová, rev. J. Kučera, herb. J. Jandová. Pouze tři rostliny se sporofyty byly zaznamenány teprve při mikroskopické determinaci položek.

Vzácný druh, rostoucí na otevřených vlhkých písčitých, jílovitých či zrašeliněných půdách. Z České republiky existuje několik historických údajů o jeho výskytu, ale recentně (v roce 1994) byl nalezen pouze na lokalitě Shnilé louky na Českolipsku (dnes součást NPP Jestřebské slatiny) M. Zmrhalovou (Bryonora 14: 21, 1994). Ani tam se však při nejnovějších průzkumech (Vondráková 2013, Bradáčová et al. 2015) nepodařilo výskyt potvrdit. Z Krkonoš byl druh udáván pouze z polské strany západně od Sklářské Poruby („am rothen Floß bei Krummhübel, 1650“, Milde 1861).

PODĚKOVÁNÍ

Nálezy *Loeskeobryum brevirostre* a *Orthotrichum urnigerum* pocházejí z výzkumu podpořeného grantem č. EHP-CZ02-OV-1-013-2014.

LITERATURA

Bradáčová J., Štechová T. & Kučera J. (2015): Bryofloristic survey of rich fens of the National Nature Monument Jestřebské slatiny (Doksy region, North Bohemia). – Acta Musei Silesiae, Sci. Nat., 64: 80–90.

- Franklová H. (1994): Rozšíření druhů rodu *Dicranum* Hedw. v Československu – I. – Časopis Národního Muzea, řada přírod., 162: 23–45.
- Kučera J. (2008): *Dicranum muehlenbeckii*. – In: Kučera J. [ed.], Zajímavé bryofloristické nálezy XI., Bryonora 41: 25–27.
- Kučera J. & Váňa J. (2005) [2006]: Seznam a červený seznam mechorostů České republiky (2005). – Příroda 23: 1–104.
- Milde J. (1861): Uebersicht über die schlesische Laubmoos-Flora. – Botanische Zeitung 19: 1–48.
- Müller F. (2004): Verbreitungsatlas der Moose Sachsens. – Lutra, Tauer.
- Soldán Z. (1987): Distribution of the moss *Paludella squarrosa* (Hedw.) Brid. in Czechoslovakia. – Novitates Botanicae Universitatis Carolinae 3: 41–52.
- Soldán Z. (1988): *Entodon schleicheri*, a verified species of the bryoflora of Czechoslovakia. – Preslia 60: 249–252.
- Štechová T. & Bradáčová J. (2014): Bryofloristický průzkum vybraných rašelinišť v CHKO Slavkovský les. – Ms. [Depon. in: ČSOP, Praha.]
- Štechová T., Manukjanová A. & Ondráček Č. (2013) [2014]: Bryoflora vybraných rašelinišť a pramenišť v okolí Božího Daru v Krušných horách. – Severočeskou Přírodou 44: 103–114.
- Štechová T., Manukjanová A., Holá E., Kubešová S., Novotný I. & Zmrhalová M. (2010): Současný stav populací druhů *Helodium blandowii* (Thuidiaceae) a *Scorpidium scorpioides* (Calliergonaceae) v České Republice. – Bryonora 46: 22–32.
- Štechová T., Manukjanová A., Vicherová E. & Kučera J. (2013): Výskyt vzácných a ohrožených druhů rašeliníků na Třeboňsku. – Sborník Jihočeského muzea v Českých Budějovicích, Přír. Vědy, 53: 120–127.
- Štechová T. et al. (2014): Významné mechorosty rašelinišť na Českomoravské vrchovině na prahu 21. století. – Acta rerum naturalium 17: 7–32.
- Vondráková M. (2013): Mechorosty lokality Shnilé louky u Jestřebí (okr. Česká Lípa). – Ms. [Bakalářská práce; depon. in: Univ. J. E. Purkyně Ústí n. Labem.]
- Zelený D. & Li C-F. (2008): Vegetace suchých acidofilních trávníků v oblasti třebíčského žulosyenitového plutonu. – Acta rerum naturalium 5: 177–194.

Foto k článku „Zajímavé bryofloristické nálezy XXVI.“ (str. 73)

Obr. 7. [Fig. 7.] Křížítka vystoupavá (*Lophozia ascendens*), Králický Sněžník, vodopád Pod Strašidly, 19. 9. 2009, foto [photo by] Š. Koval

Obr. 8. [Fig. 8.] Dvouhrotec Mühlenbeckův (*Dicranum muehlenbeckii*), Český kras, Doutnáč, 17. 9. 2011, foto [photo by] J. Kučera

Obr. 9. [Fig. 9.] Dvouhroteček šídlovitý (*Dicranella subulata*), Jeseníky, PR Břidličná, 19. 11. 2012, foto [photo by] Š. Koval

Obr. 10. [Fig. 10.] Rokytník krátkozobý (*Loeskeobryum brevirostre*), Jihlavsko, PP Na Skalce, 9. 5. 2016, foto [photo by] S. Kubešová

Obr. 11. [Fig. 11.] Mrvenka štíhlá (*Tayloria tenuis*), Jeseníky, NPR Šerák-Keprník, 5. 7. 2012, foto [photo by] Š. Koval

Foto k článku „Zajímavé nálezy lišejníků ve středním Povltaví II. – saxikolní druhy“ (str. 46)

Obr. 12. Misníčka *Aspicilia goettweigensis* patří k málo známým, ale ve střední Evropě relativně rozšířeným lišejníkům. Z České republiky byla publikována teprve v roce 2016. Položka JM/3165. Foto J. Malíček

Fig. 12. *Aspicilia goettweigensis* is a poorly known species despite being relatively widespread in Central Europe. Specimen JM/3165. Photo by J. Malíček